

працівників надавати медичну допомогу у повному обсязі пацієнту, який знаходиться в невідкладному стані, та передбачають, що активні заходи щодо підтримання життя пацієнта припиняються у разі, якщо стан людини визначається як незворотна смерть (ч. 1 ст. 52), а також встановлюють пряму заборону для медичних працівників здійснювати евтаназію, яка визначається як навмисне прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань (ч. 7 ст. 52) [5].

Особу, яка здійснила дії, кваліфіковані як евтаназія, буде притягнуто до кримінальної відповідальності за частиною першою статті 115 Кримінального кодексу України, яка передбачає покарання за умисне вбивство без урахування обставин, що пом'якшують або обтяжують провину. Перспективи легалізації евтаназії в Україні залишаються стриманими та віддаленими, що зумовлено комплексом правових, етичних і соціально-політичних чинників. Домінуюча конституційна доктрина тлумачить право на життя як абсолютну цінність, яка не передбачає можливості його добровільного припинення, а отже, будь-яка форма евтаназії суперечить чинним правовим приписам і потребувала б глибокої трансформації як законодавства, так і підходів національної судової практики. Додатковою перешкодою є недостатня суспільна готовність: соціологічні та політичні сигнали свідчать, що тема залишається високо чутливою, а рівень підтримки відповідних реформ – нестабільним. Попри це, європейські тенденції, зокрема досвід держав, де легалізовано контрольовану евтаназію або асистоване самогубство, стимулюють дискусію в Україні щодо можливого майбутнього нормативного регулювання. Юридична наука пропонує концепції потенційної імплементації, що передбачають жорсткі гарантії, багаторівневу процедуру ухвалення рішення, медичні та психологічні оцінки й інституційний нагляд для мінімізації ризиків зловживань. Водночас наявний стан паліативної допомоги, а також обмеженість ресурсів системи охорони здоров'я ставлять під сумнів практичну готовність держави забезпечити безпечні умови для такої практики. У підсумку перспективи легалізації евтаназії в Україні слід розглядати як довгостроковий, багатофакторний і поступовий процес, можливість якого залежить від одночасної еволюції конституційних підходів, суспільної свідомості та інституційної спроможності держави.

1. Ворона В.А. Право на евтаназію як складова права людини на життя. Право України. 2010. №5. 199-205 с.
2. Кубрак О. Право на евтаназію: світовий досвід та перспективи для України. 2025. С. 28–34. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-5666.2025.1.5> (дата звернення: 20.02.2026).
3. Тимошук, О. Г. (2013). Наслідки евтаназії, або чи узаконять добровільну смерть в Україні? Дзеркало тижня Україна, (48), 8-10.
4. Стефанчук, Р. О. (2018). Право на евтаназію: за чи проти? Патологія, 3(44), с. 390–395.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19. (Із змінами).

Максим ЛЕВЧЕНКО

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної
поліції України

Сергій БАБАНІН

доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Незаконне використання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану набуло особливої суспільної небезпеки, оскільки посягає не лише на відносини власності, а й на засади солідарності, довіри та взаємодопомоги, які є критично важливими для

функціонування держави у період збройної агресії. З огляду на численні випадки зловживань у сфері розподілу гуманітарних ресурсів законодавець оперативно відреагував на виклики часу, ухваливши 24 березня 2022 року Закон України [1], яким Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 201-2. Вказана норма передбачає кримінальну відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, тим самим формує спеціальний склад кримінального правопорушення, спрямований на захист цільового призначення такої допомоги.

Об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2], є суспільні відносини, що забезпечують встановлений законодавством порядок отримання, розподілу та використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги. Йдеться про правові гарантії того, що майно, надане для підтримки Збройних Сил України, внутрішньо переміщених осіб, постраждалого населення чи інших визначених категорій, буде використано виключно за цільовим призначенням. Таким чином, кримінальне правопорушення посягає не лише на майнові інтереси, а й на авторитет держави, принципи гуманності та довіру громадян і міжнародних партнерів.

Предметом кримінального правопорушення виступають товари (предмети) гуманітарної допомоги, благодійні пожертви або безоплатна допомога. Їх зміст розкривається у спеціальному законодавстві, зокрема у Законі України «Про гуманітарну допомогу» [3] та Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [4]. Гуманітарна допомога визначається як цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги, добровільних пожертвувань, виконання робіт або надання послуг, що надається з гуманних мотивів отримувачам, які її потребують. Важливо, що предметом кримінального правопорушення є саме реальна, фактично отримана допомога, а не кошти, зібрані під виглядом благодійності без наміру їх цільового використання – у такому випадку можливе застосування інших норм кримінального закону.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення полягає у вчиненні однієї з альтернативних дій: продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв або безоплатної допомоги не за цільовим призначенням із метою отримання прибутку; укладення інших правочинів щодо розпорядження таким майном (наприклад, обміну, застави, передачі у комерційне користування тощо). Ключовим є те, що такі дії мають бути спрямовані саме на одержання прибутку [5, с.174]. Законодавець пов'язує кримінальну відповідальність із вчиненням діяння у значному розмірі. Значним розміром визнається вартість допомоги, яка у 350 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Отже, склад кримінального правопорушення є матеріальним за ознакою розміру предмета, і момент його закінчення пов'язується з фактом вчинення відповідних дій у встановленому законом значному розмірі.

Суб'єкт кримінального правопорушення за частиною першою статті 201-2 КК України є загальним – це будь-яка осудна фізична особа, яка досягла шістнадцятирічного віку. Водночас частина друга цієї статті передбачає кваліфікуючі ознаки, зокрема вчинення кримінального правопорушення службовою особою з використанням службового становища або за попередньою змовою групою осіб. У такому випадку суб'єкт набуває ознак спеціального. Слід також враховувати, що відповідно до законодавства офіційними отримувачами гуманітарної допомоги можуть бути лише юридичні особи, зареєстровані в установленому порядку, зокрема включені до відповідного реєстру [6, с.105]. Проте кримінальній відповідальності підлягають конкретні фізичні особи, які фактично здійснювали протиправні дії.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом і обов'язковою спеціальною метою – отримання прибутку. Особа усвідомлює, що розпоряджається гуманітарною допомогою всупереч її цільовому призначенню, передбачає суспільно небезпечні наслідки і бажає їх настання. Відсутність мети отримання прибутку виключає кваліфікацію за статтею 201-2 КК України. Прибутком у цьому контексті слід вважати безпосередньо отриману матеріальну вигоду – різницю між доходами та витратами. Тому, якщо, наприклад, волонтер придбав товар за власні кошти та реалізував його за ціною придбання без одержання доходу, відсутня обов'язкова ознака складу кримінального правопорушення – корислива мета, що унеможливує притягнення до відповідальності за цією статтею [7, с.6].

Важливим є розмежування статті 201-2 КК України з іншими кримінальними

правопорушеннями проти власності, передбаченими Кримінальним кодексом. Зокрема, від шахрайства (стаття 190 КК України) цей склад відрізняється тим, що при шахрайстві відбувається заволодіння чужим майном шляхом обману або зловживання довірою, наприклад, шляхом організації фіктивних зборів коштів на неіснуючі потреби. Натомість за статтею 201-2 предметом є вже отримана реальна гуманітарна допомога, якою особа незаконно розпоряджається з метою отримання прибутку. Від привласнення чи розтрати майна (стаття 191 КК України) відмінність полягає в тому, що остання передбачає заволодіння ввірем майном незалежно від його спеціального статусу та без обов'язкової мети отримання прибутку. Таким чином, стаття 201-2 КК України є спеціальною нормою щодо гуманітарної допомоги, а її застосування потребує встановлення всіх специфічних ознак складу кримінального правопорушення.

Попри беззаперечну актуальність і соціальну значущість криміналізації таких діянь, правозастосовна практика виявила низку проблем. Однією з головних є складність доведення прямого умислу та спеціальної мети отримання прибутку, адже необхідно встановити не лише факт реалізації чи іншого розпорядження майном, а й наявність корисливого мотиву та економічної вигоди. Додаткові труднощі виникають у зв'язку з конкуренцією норм і певними неузгодженостями санкцій, коли співвідношення покарань за суміжні склади кримінальних правопорушень може виглядати непропорційним. Крім того, встановлення досить високого порогу «значного розміру» фактично виключає кримінальну відповідальність за менш масштабні, але суспільно небезпечні зловживання, що зумовлює потребу в удосконаленні законодавчого регулювання.

Отже, запровадження статті 201-2 КК України стало важливим кроком у напрямі забезпечення належного контролю за обігом гуманітарної допомоги та зміцнення правопорядку в умовах воєнного стану. Водночас ефективність її застосування безпосередньо залежить від чіткого тлумачення ознак складу кримінального правопорушення, узгодженості з іншими нормами кримінального законодавства та формування сталої судової практики, що дозволить забезпечити баланс між суворістю покарання і справедливістю правозастосування.

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги : Закон України від 24.03.2022 № 2155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text> (дата звернення: 22.02.2026).

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.02.2026).

3. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV : станом на 2 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 22.02.2026).

4. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI : станом на 28 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 22.02.2026).

5. Муляр Г. В., Бабич В. А. Особливості кримінальної відповідальності за розкрадання гуманітарної допомоги під час дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Випуск 77: частина 2. С. 171-174.

6. Кринична А.О., Старев О.В., Олійник О.О. Зловживання у сфері благодійності та гуманітарної допомоги: кримінально-правовий аналіз. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. № 3. 2025. С. 1-9.